



**The Scientific Journal in Jurisprudence and Bases of Islamic law The 14 rd.
Year/NO: 4 Winter 2022**

فیلترینگ تلگرام از بایستگی امنیت ملی تا نقض آزادی بیان

مختار بیداروند^۱ بابک پور قهرمانی^۲ جمال بیگی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۱۳

چکیده

پیشرفت شتابان فناوری اطلاعات در سالهای اخیر دستاوردها و دگرگونی‌های بی‌شماری را در ابعاد گوناگون زندگی بشر به وجود آورده است. و دسترسی سریع و آسان به شبکه‌های اجتماعی مجازی و افزایش تصاعدی ضریب نفوذ آن در جامعه به دلیل تأثیرپذیری افکار عمومی از آن و بیان بی‌پروای اطلاعات، فارغ از صحت و عدم صحت آن، به مقوله ای حساس در بحث امنیت ملی تبدیل شده است. همچنین ضرورت حفظ آزادی بیان به عنوان یکی از مهم ترین حقوق اساسی انسان ها در اسناد حقوق بشری، جهت انتقال پیام و اطلاعات در محیطی آزاد، جوامع را با چالش های جدی، در ضرورت حفظ امنیت ملی و مقوله آزادی بیان رو به رو کرده است. این مقاله به روش توصیفی- تحلیلی و از طریق گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای به دست آمده است. نتیجه اصلی: با توجه به اولویت اهم در حوزه مقررات حقوق بشر، مبنی بر تجویز اعمال محدودیت قانونی دولت ها بر فضای مجازی و لزوم اعمال فیلترینگ شبکه های اجتماعی، بر اساس قوانین موجود داخلی و خارجی که در مصوبات شورای حقوق بشر نیز به تصویب رسیده، در موارد امنیتی جهت حفظ امنیت ملی را مجاز می باشد. در مقاله حاضر بر امر مکاشفه اولویت مفهوم آزادی بیان با بایستگی امنیت ملی تلاش گردیده تا لزوم یا عدم لزوم فیلترینگ شبکه مجازی تلگرام به عنوان گامی در حفظ، تامین و ثبات امنیت ملی یا ناقض آزادی بیان، از ابعاد مشعر پژوهش حاضر استنباط گردد.

کلیدواژه: حقوق بشر، آزادی بیان، امنیت ملی، فیلترینگ.

mokhtar.bidarvand@gmail.com

b.pourghahramani@yahoo.com

Lawyer.jamalbeigi@yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

۲. دانشیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران (نویسنده مسؤل).

۳. دانشیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران .

مقدمه

حقوق بشر در جوامع پیشرفته امروزی که آمیخته با شعار دموکراسی است، کلید حمایت از تمامی حقوق شهروندان و صیانت از کرامت انسان و نیز وسیله‌ای برای حفظ حقوق فردی است. آزادی مطلق بیان می‌تواند به حقوق دیگر انسان‌ها در جامعه از حیث تمامیت معنوی و جسمی افراد، امنیت و منافع ملی جامعه آسیب رسانده و آن را با مخاطره مواجه کند و هم چنین امکان دارد جلوه‌های این آزادی، احساسات و عواطف انسانی را نیز جریحه دار نماید و چه بسا برانگیختگی آن زمینه نقض حقوق بشری دیگری هم ایجاد گردد. بنابراین آزادی بیان در مواردی باید دارای حد و مرز معین باشد که این خود با نگرش حقوق بشر همسویی دارد. (قاری سیدفاطمی، ۱۳۸۹، ص ۱۴۱-۱۳۹) محدودیت پذیری موجه این حق، آن را به حقی شکننده و لغزنده تبدیل می‌کند. به عبارت دیگر، قدرت یا اکثریت در جامعه می‌تواند با تمسک به توجیهات ظاهراً اقناع کننده، اقدامات خلاف بشری خود را در پشت نقاب تحدیدات ضروری و موجه پنهان کند. (احمدی، ناصری و قاسم آبادی، ۱۳۹۵، ص ۱۵۴)

از دهه ۱۹۷۰ با اوج گرفتن پیشرفت فناوری، کم کم فناوری اطلاعات جای تسلیحات نظامی را برای دفاع گرفت و در استراتژی‌های نظامی هم محوریت یافته است. از اهداف اصلی و اولیه همه دولت‌ها، تأمین امنیت «مردم و سرزمین» و تحصیل منافع عمومی «رفاه و توسعه همه جانبه» می‌باشد، تجلی و تکامل و تحقق این دو هدف اصلی نه در سیاست داخلی بلکه در سیاست خارجی هم دنبال می‌شود. (رادمه‌ر، ۱۳۸۴، ص ۱۱۶) محیط امن مقدمه تغییر و تحول اساسی در ساختار نظام اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی یک جامعه است و مراد از امنیت در معنای ایجابی، ایجاد فضای مناسب و شرایط مطلوب است. اساسی‌ترین رفتاری که امنیت را در معرض خدشه قرار می‌دهد، تهدید است و هر چیزی که بتواند امنیت را از بین ببرد، احساسش را مخدوش کند و از حرکت آن در راستای منافع و اهداف جلوگیری نماید، تهدید نامیده می‌شود. (آذرشب و مؤمنی، ۱۳۹۶، ص ۱۳۸)

واکاوی موشکافانه و آسیب شناسانه فضای مجازی از جمله وب سایت‌های خبری و شبکه‌های اجتماعی چون تلگرام نشان می‌دهد، که در کنار تمام خدمات مفید آنان در بهبود زندگی انسان، بستری مناسب برای سوء استفاده آزاد جهت اقدامات غیرقانونی چون ترویج نژاد پرستی و خشونت و ترغیب به عضویت در گروه‌های تروریستی را فراهم می‌کنند. و به نوبه خود بر امنیت ملی تأثیر به‌سزایی می‌گذارند. بدین ترتیب توسعه و گسترش اینترنت و نیز بهره‌مندی از امکانات و ابزار نوین هم چون شبکه‌های اجتماعی نیازمند یک نظام حقوقی مدون و منسجم است که علیرغم تأمین آزادی بیان در این شبکه‌ها، مانع از سوء استفاده احتمالی از آزادی بیان شده و از آن طریق امنیت ملی را نیز حفظ نماید چرا که آزادی نیز یکی از موضوعات اساسی در فرهنگ سیاسی و پیشرفت سیاسی جوامع و محسوب می‌شود که نیاز طبیعی و فطری انسان محسوب می‌شود.

بنابراین با توجه به مطالب ارائه شده، سوال جدی این است که آیا ضرورت حفظ امنیت ملی، ناقض مبانی حقوق بشری چون آزادی بیان است؟ و آیا دولت‌ها می‌توانند با عنوان حفظ امنیت ملی با فیلتر نمودن شبکه‌های اجتماعی

همچون تلگرام حق آزادی بیان را از فعالان اجتماعی خود سلب کند؟ و آیا راهکاری وجود دارد که هم امنیت ملی و هم حق آزادی بیان کاربران همسو با یکدیگر حفظ شود؟

پیشینه تحقیق:

عباسعلی اکبری و سالار صادقی (۱۳۹۸) در مقاله ای با عنوان بررسی حقوقی و جرم شناختی فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی (با تاکید بر فیلترینگ تلگرام) به بررسی ابعاد حقوقی فیلترینگ تلگرام پرداخته اند. اما در این مقاله هیچ اشاره ای به نقض حقوق بنیادی انسان ها، حق آزادی بیان نشده است.

در مقاله ای دیگر با عنوان مزیت و محدودیت‌های فضای سایبر در حوزه‌های آزادی بیان، آزادی اطلاعات و حریم خصوصی (۱۳۸۶) نویسنده (امیر حسین جلالی فراهانی) به بررسی نقش آزادی بیان در فضای مجازی پرداخته است.

همچنین در مقاله ای با عنوان تحلیل و بررسی فقهی اجرای فیلترینگ در فضای مجازی (۱۳۹۶)، نویسندگان (سیدمجتبی حسین نژاد و حمیدرضا منیری حمزه کلایی) بر این تلاش بوده اند تا ابعاد فقهی اعمال فیلترینگ در فضای مجازی را مورد نقد و بررسی قرار دهند.

و از آن جایی که یکی از مهم ترین اهداف پالایش محتوا و فیلترینگ، پیشگیری از نقض اخلاق در فضای مجازی می باشد. در مقاله ای دیگر با عنوان بایسته های اخلاقی فیلترینگ و پالایش محتوا در فضای مجازی (۱۳۹۶)، پژوهشگران (حسینعلی رحمتی و حمید شهریاری) به بررسی این هدف مهم پرداخته اند.

لطیفی مهر و میراسماعیلی (۱۳۹۳)، در مقاله ای دیگر تحت عنوان «نقش و جایگاه شبکه‌های اجتماعی در جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران» به بررسی تهدیداتی که حضور شبکه‌های مجازی بر جوامع می گذارد پرداخته است می پردازد.

بنابراین با توجه به بررسی مقالات فوق نویسندگان این مقاله بر آن شدند تا ضمن بررسی ابعاد فقهی و حقوقی فیلترینگ شبکه‌های مجازی بالاخص شبکه اجتماعی تلگرام، به بررسی نقش این موضوع بر نقض آزادی بیان نیز بپردازند. تا جنبه نوآوری این مقاله نیز آشکار شود.

مبانی نظری تحقیق:

۱- امنیت

۱-۱ مفهوم و قلمرو تحت شمول

ریشه لغوی این واژه از ثلاثی مجرد «امن»، و با مشتقاتی مانند: «ایمان»، «ایمنی» و «استیمان» به کار برده می شود. امنیت در لغت فارسی به ایمن شدن، در امان بودن و بی بیمی (۱)، اطمینان خاطر یافتن و برطرف شدن ترس و بیم (۲)، معنا شده است. (لغت نامه دهخدا، ذیل کلمه امنیت) به تعبیر دیگر: امنیت در لغت حالت فراغت و برائت از هر نوع تهدید

وحمله ویا آمادگی برای رویایی با تهدیدات و حملات احتمالی و واقعی تعریف شده است و در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، اجتماعی، ملی و بین المللی به کار می رود، به گونه‌ای که امنیت فردی حالت فراغت یک فرد از تهدیدات و حملات، امنیت اجتماعی حالت فراغت همگانی از تهدیدات، حالت فراغت یک ملت و امنیت بین المللی حالت فراغت از تهدیدات قدرت صحنه بین المللی است. قلمرو های گوناگون امنیت عبارت است از امنیت فردی، ملی، منطقه‌ای و بین المللی. (آشوری، ۱۳۸۳، ص ۳۸-۳۹)

۲-۱ امنیت ملی

۳-۱ حق امنیت در اسلام

زندگی در محیطی سرشار از صلح و صفا در راستای توجه به منزلت و کرامت انسان، یکی از حقوق مسلم اوست. بنابراین برخورد با کسانی که به هر شکلی در صدد سلب این امنیت و آرامش باشند، از مهمترین وظیفه حاکمان است. «إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ حِزْبٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْأَخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ». (المائدة: ۲۲) «کیفر آنان که با خدا و پیامبرش به جنگ بر می خیزند و اقدام به فساد در روی زمین می کنند، کشتن ایشان است به وسیله اعدام یا به دار آویختن و یا قطع دست راست با پای چپ یا به عکس و یا تبعید.» و یا در جای دیگری فتنه انگیزی در جهت سلب آرامش و امنیت شهروندان از قتل هم بزرگتر شمرده شده است. «وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ» (البقرة: ۲۱۷) و فتنه انگیزی سخت تر و فسادش بیشتر از قتل است «وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ» (البقرة: ۱۹۱).

۲- آزادی بیان

حق آزادی بیان به عنوان یکی از زیر مجموعه‌های حقوق بشری در جوامع جهانی و مقررات بین المللی پذیرفته شده است.

۱-۲ مفهوم و قلمرو تحت شمول

آزادی بیان عبارت است از رایه هر نوع فکر و اندیشه، که به صورت‌های گوناگون عرضه می‌گردد مانند: گفتار و سخن، قلم و نگارش، تصویر و فیلم، تئاتر و تعزیه و هر چیزی که می‌تواند اندیشه انسان را در اذهان مخاطبان مجسم سازد.

برپایه اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) در ماده ۱۹ خود مقرر می‌دارد: «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و این حق مستلزم آن است که از داشتن عقیده بیم نداشته باشد و در دریافت و انتشار اطلاعات و افکار، به تمام وسایل ممکن، بدون ملاحظات آزاد باشد» اما باید دید که این آزادی در پهنه زندگی اجتماعی سیاسی ملت‌ها و دولت‌ها تا کجا امکان پذیر است و این که آیا آزادی بیان دایره حد و مرز تعیین شده است یا بدون این حد و مرز می‌توان در جهت اظهار هر عقیده و نظری برآمد؟ در نظر عده‌ای از دانشمندان اجرای حق آزادی بیان، پیش نیاز ضروری برای پیشرفت و دموکراسی

و از مصادیق حقوق بشری به شمار آمده (Simons, 2006, p16) که گاه برای برخورداری از این حق نیازمند برخورداری از دیگر حقوقی چون آزادی تشکیل انجمن و حق آزادی بیان می باشد. باید اذعان داشت که ارزش آزادی بیان ارزش بالذات نیست، بلکه نتیجه ای که از آن به دست می آید میزان ارزش و اعتبار است. (سودمندی، ۱۳۹۵، ص ۹۶) اما باید اذعان داشت که مرز میان «حق داشتن» با «حق بودن» جایگاهی متفاوت است که افراد واجد حق آزادی بیان باید در بیان گفته های خود «حق بودن» گفته هایشان براساس واقع و حقیقت را باید احراز کنند و این حق بودن منطبق با واقعیت عموم باشد. باید اذعان داشت که این اختلافات نمی تواند زمینه تغییر مفهوم حق آزادی بیان و به عبارتی رواج آزادی مطلق بیان باشد.

در تفسیر حقوق بشر، آزادی بیان شامل اشخاص حقیقی است و اشخاص حقوقی از این حق برخوردار نیستند، اما باید اذعان داشت که واقعیت امر این است که آزادی بیان شامل اشخاص حقوقی نیز می شود چرا که نهادهای بین المللی نیز به این امر اذعان نموده اند. اما در تفسیر آزادی بیان باید اظهار داشت که خود آزادی بیان براساس بند ۲ ماده ۱۹ میثاق حقوق مدنی و سیاسی به دو نوع منقسم است که یکی آزادی در تحصیل و واکاوی اطلاعات و دیگری آزادی در انتشار این اطلاعات یا یافته های شخصی است. هم چنین باید اظهار داشت که حق سکوت هم از دیگر منشعبات آزادی بیان به شمار می رود که در مقررات بین المللی و ملی کشورها نیز به آن اشاره شده است. (سودمندی، ۱۳۹۵، ص ۹۷)

۲-۲ آزادی بیان در اسناد بین المللی

حق آزادی بیان یکی از آزادی های اساسی بشر است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق های بین المللی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. این حق در ردیف آزادی های سیاسی مدنی و نسل اول حقوق بشر به شمار می رود و تعهدات دولت ها درباره این دسته از حقوق از باب تعهدات به نتیجه است؛ یعنی دولت های عضو میثاق های مربوطه متعهدند بدون ملاحظه امکانات موجود و یا شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر جامعه، این حقوق را تضمین و محترم بشمارند. در ذیل به مقررات بین المللی که آزادی بیان را به رسمیت شناخته اند بیان می کنیم.

۲-۲-۱ منشور سازمان ملل متحد

منشور ملل متحد در بند ج ماده ۷۳ مقرر می دارد: «تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه بدون تمایز از حیث نژاد، جنس، زبان یا مذهب و تشویق شناسایی این معنا که ملل جهان به یکدیگر نیازمند هستند.» همچنین در بند ب ماده ۱۳ منشور، کمک به تحقق حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه بدون تبعیض از حیث نژاد، جنس، زبان و مذهب توسط مجمع عمومی به دولت ها توصیه شده است. در بند ۳ ماده ۱ منشور تحت عنوان اهداف ملل متحد نیز پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همگان بدون تمایز به حیث نژاد، جنس، زبان یا مذهب مورد تأیید قرار گرفته است.

۲-۲-۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر

حق آزادی بیان در ماده ۱۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر که مهم ترین سند بین المللی و اولین دستاورد کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد به شمار می رود، مورد تصریح قرار گرفته است. این ماده مقرر می دارد: «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن دسته از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات مرزی آزاد باشد.» تعهدات دولت ها نسبت به این حقوق مطلق و قطعی است.

۲-۲-۳ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱

در بند ۱ ماده ۱۱ این میثاق درخصوص آزادی عقیده و بیان تصریح شده است: «هرکس از حق آزادی عقیده و بیان بدون هیچ گونه مداخله ای برخوردار می باشد. این حق مشتمل بر آزادی جستجو، دریافت و رساند اطلاعات و اندیشه ها از هر نوع، خواه شفاهی، کتبی، چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر فارغ از ملاحظات مرزی می باشد.» لازم به تأکید است که در بند ۱ ماده ۱ میثاق عبارت (ensure) «تضمین کردن» به کار رفته است. این واژه به خوبی تصریح می کند که دولت های عضو میثاق ملزم هستند یک رشته اقدامات ایجابی و مثبت را برای تحقق کامل حقوق حمایت شده تحت میثاق انجام دهند، در نتیجه کافی نیست دولتی اظهار نماید که در اعمال این حق مانع ایجاد نکرده و مداخله نموده است، بلکه دولت مکلف است وسایل احقاق حق را فراهم کند و باید هم با اوضاع قوانین و مقررات ضروری در این عرصه و هم با ایجاد و تقویت یک سیستم قضایی کارا و دارای کیفیت و قابل اتکا و مبتنی بر اصول دموکراسی و شایسته سالاری زمینه های لازم برای احقاق حق افراد نسبت به حقوق انسانی خود را فراهم نماید.

۲-۲-۴ دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳ و سند مصوب آن (VDPA)

در دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر که در ژوئن ۱۹۹۳ در وین برگزار شد و سند پایانی آن تحت عنوان «اعلامیه و برنامه عمل وین» به تصویب رسید به آزادی بیان به عنوان یک عنصر جهان شمول اشاره شده است. در این کنفرانس از جمله، در خصوص ارتباط یک جامعه دموکراتیک و مبتنی بر مردم سالاری با آزادی بیان و فاقی عام حاصل شد و تأکید گردید تقویت و پیشبرد دموکراسی، بر ابزار اراده آزاد افراد و اندیشه ها و عقاید آن ها مبتنی می باشد.

۲-۲-۵ اسناد بین المللی منطقه ای حقوق بشر

حق آزادی بیان در ماده ۱۱ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مصوب ۴ نوامبر ۱۹۵۰ رم، ماده ۱۴ اعلامیه آمریکایی حقوق و تکالیف بشر مصوب ۱۹۴۸، ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر مصوب سال ۱۱۳۱ منشور آفریقایی حقوق بشر و ماردم مصوب ۱۳ ژوئن ۱۱۸۱ و ماده ۱۱ اعلامیه اسلامی حقوق بشر (اعلامیه قاهره مصوب ۱۹۹۰) مورد تصریح قرار گرفته است. هم چنین بند الف ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و نیز بند ۱ ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق

^۱. International Covenant on Civil and Political Rights

بشر مصوب ۱۹۶۹ و ماده ۹ منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم مصوب ۱۹۸۱ و نیز بند الف ماده ۲۲ اعلامیه اسلامی حقوق بشر مصوب ۱۹۹۰ قاهره همگی در راستای اصل آزادی بیان و به رسمیت شناختن آن می باشد.

با بررسی اسناد بین المللی نتیجه گرفته می شود که حق آزادی بیان فقط در معنای خاص آن یعنی سخن گفتن و آزادی کلام (Freedom of Speech) به کار نمی رود، بلکه مصادیق گوناگونی از جمله حق دسترسی به اطلاعات، حق دسترسی به تکنولوژی های جدید اطلاع رسانی از جمله اینترنت و دیگر شبکه های خبری، حق دسترسی به ماهواره، حق آزادی بیان در قالب آثار ادبی و هنری (همچون نقاشی، فیلم، سینما و تئاتر)، حق تبلیغات تجاری را نیز شامل می گردد. در واقع در مفهوم عام عبارت (Freedom of Expression) به کار می رود. نکته مهم دیگری که توضیح آن ضروری به نظر می رسد این که در تمام اسناد بین المللی و منطقه ای (به جز اعلامیه قاهره)، تأکید شده است که محدودیت های وارد بر اعمال این حق باید مطابق با قانون ایجاد شده باشد و اعمال آن محدودیت ها در یک جامعه دموکراتیک ضروری باشند و نیز این محدودیت ها حصری هستند نه تمثیلی و دولت ها نمی توانند با تفسیر موسع خود، دامنه محدودیت های وارد بر اعمال این حق را گسترش دهند.^۱

۳-۲ میزان و حدود آزادی در اسناد بین المللی

اعلامیه حقوق بشر اسلامی (مصوب ۱۹۸۹ دسامبر) با پیروی از قاعده تعیین حد و مرز برای بیان آزادانه، آزادی مطلق را نپذیرفته و با نگاهی مقیدانه به بحث آزادی بیان تدوین شده است. بند الف اعلامیه فوق با به رسمیت شناختن آزادی بیان برای همه انسان ها، تنها محدودیت این آزادی را عدم مغایرت با اصول شرعی می داند. بند ج ماده ۲۲ اعلامیه حقوق بشر اسلامی بیان می کند که: «تبلیغات یک امر ضروری برای جامعه است و سوء استفاده و سوء استعمال آن و حمله به مقدسات و کرامت انبیاء یا به کارگیری هر چیزی که منجر به ایجاد اختلال در ارزش ها یا متشتت شدن جامعه یا زیان یا متلاشی شدن اعتقاد شود، ممنوع است.» که این بند در بر دارنده طیف دیگری از محدودیت های آزادی بیان را حمایت می کند که در هیچ یک از اسناد بین المللی و حتی منطقه ای بیان نشده است؛ هکذا که شاید بتوان این نوع محدودیت ها را در داخل طیف مفاهیمی چون اخلاق در اسناد بین المللی جای داد. باید اذعان داشت که این سند تنها سند بین المللی است که موارد آشکار حمله به مقدسات و کرامت انبیاء را در داخل محدودیت های آزادی بیان یاد کرده است. فلذا در این راستا باید اظهار داشت که محدودیت های اعلامی در حقوق بشر اسلامی هم چون ماده ۲۴ این سند؛ که آزادی ابراز مذهب و عقاید را چه به صورت جمعی و فردی و یا گروهی و علنی و مخفی را مطابق با احکام اسلامی دانسته؛ برعکس ماده ۱۸ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی است چرا که این طیف از ابراز عقیده در آن برای همه بشر حق شمرده شده است. (ملکوئی، ناصری و قاسم آبادی، ۱۳۹۵، ص ۱۶۸) اما آن چه حول محور ارزش ها در این اعلامیه بیان شده، امری متغیر است که از یک جامعه به یک جامعه دیگر متفاوت می باشد. آن چه در این بین رخ می نماید اصل تفسیر مضیق از آزادی بیان و حد و حدود برای آن است. هر چند استثنائات قابل اغماض است اما نباید در حدی گسترده باشد که اصل را زایل کند

^۱ مطالب این بند برگرفته از سایت:

بنابراین اصل فوق محرز بوده و مستثنیات تا جایی که کاملاً شفاف و صریح باشد، مجاز است. بر حسب موارد بیان شده یکی از چالش های اعلامیه حقوق بشر عدم صراحت در دامنه ارزش ها می باشد که حدود اخلاقی در ارزش ها و فهم گستره آن را با اشکال مواجه می سازد.

۳- فیلترینگ

۳-۱ مفهوم فیلترینگ، هدف و نحوه کار فیلترینگ

فیلتر یا پروکسی^۱ سرویس دهندگان اینترنت «دیوار آتش» معمولاً به عنوان بخشی از مورد استفاده قرار می گیرد و نحوه کار آن به این صورت است که وقتی کاربر می خواهد در یک شبکه محلی به یک سرویس دهنده اینترنت دسترسی داشته باشد، یک درخواست از کامپیوتر به سرویس دهنده پروکسی می فرستد. سپس سرویس دهنده پروکسی اطلاعات را از سرویس دهنده اینترنت به کامپیوتر درون شبکه داخلی می فرستد و به صورت دقیق تر پروکسی بسته های اطلاعات؛ یعنی اطلاعات در حال عبور از شبکه فرستنده و IP را مورد کنترل و بررسی قرار می دهد (اطلاعات در حال عبور شامل دریافت کننده هم چنین پروتکل مورد استفاده برای ارسال بسته های اطلاعاتی و مواردی از این قبیل است) و می تواند انتقال بسته های مشخص از اینترنت به شبکه داخلی و برعکس را مسدود کند. (سعد، ۱۳۹۴، ص ۱۵۵)

مهم ترین هدف پالایش محتوا یا فیلترینگ پیشگیری از نقض اخلاق در فضای مجازی است؛ ولی تحقق چنین هدفی مستلزم آن است که همه مرتبطان با فیلترینگ با تکالیف خود آشنا باشند و برای عمل به آنها تلاش کنند. تا این وظایف و دشواری های آنها شناسایی نشود، نمی توان انتظار داشت فیلترینگ هم در خدمت اخلاق باشد و هم اخلاقی اعمال شود. ریشه دواندن فناوری های نوین ارتباطی و اطلاع رسانی، به ویژه اینترنت، در زندگی انسان امروز اگرچه منافع فراوانی دارد، هم چون هر ابزار دیگر، از آن سوء استفاده نیز می شود و مجالی برای وارد کردن آسیب های مادی و معنوی به دیگران است؛ از این رو تقریباً در همه کشورهای جهان، دولت ها بیشتر با فیلترینگ مانع دسترسی کاربران به برخی محتواها یا انجام دادن برخی کارها در فضای مجازی شوند. فیلترینگ فرایندی است که یک طرف آن افراد و نهادهای سیاست گذار و مجری هستند و طرف دیگر کاربران فضای مجازی. (رحمتی و شهریاری، ۱۳۹۶، ص ۱۴۶) وظایف اخلاقی فیلترینگ با اوامر اخلاقی، الزام اخلاقی و مسئولی اخلاقی مرتبط است. وقتی می توان کسی را بازخواست کرد که وظیفه ای برعهده داشته باشد. افزون بر حکم عقل، از نظر دینی نیز انسان در قبال وظایف و افعال اختیاری خود مسئول است و بازخواست می شود. از آنجاکه فعالیت های فیلترینگ نیز جزء رفتارهای اختیاری انسان است، آدمی در قبالش هم وظایفی برعهده دارد و هم بازخواست می شود. (همان، ص ۱۴۸)

^۱. proxy

۲-۳ فیلترینگ در ایران

فیلترینگ اینترنت در ایران عبارت است از اعمال سانسور، محدودیت و نظارت ساختاریافته و هدف دار بر دسترسی به محتوای وبگاه‌ها و استفاده از خدمات اینترنتی برای کاربران ایرانی. فیلترینگ در ایران بر اساس قوانین مصوب در مجلس شورای اسلامی اعمال می‌گردد و طیف گسترده‌ای از وبگاه‌های اینترنتی، از پورنوگرافی گرفته تا سیاسی را در بر می‌گیرد. (حسین نژاد و منیری حمزه لای، ۱۳۹۶، ص ۳۲-۳۱). در خرداد ماه سال ۱۳۸۱ با ابلاغ سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب قوانین مربوط به فیلترینگ اینترنت دست زد. در ابتدا سایت‌های اخلاقی و در ادامه سایت‌های سیاسی و اعتقادی نیز مورد فیلترینگ واقع شدند. این مسئله دامنه فیلترینگ از دایره سایت‌ها به فروم‌ها، چت روم‌ها، شبکه‌های اجتماعی و نرم افزارهای تلفن همراه نیز رسید. مسئول فیلترینگ سایت‌های اینترنتی در ایران، کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه است که طبق ماده ۲۲ قانون جرائم رایانه‌ای از ۱۳ عضو حقوقی و حقیقی تشکیل شده است و حوزه عملکرد این کارگروه به دلیل فعالیت‌های غیرمجاز در حوزه‌های اخلاقی، سیاسی، اعتقادی و... به دو روش استفاده از لیست سیاه و فیلترینگ براساس کلیدواژه‌ها بوده که سایت‌های مورد نظر را غیر قابل دسترس می‌کند. (سعد، ۱۳۹۴، ص ۱۵۴)

۳-۳ ادله فقهی لزوم فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی

از مهم‌ترین قواعد فقهی که آیات قرآن و روایات مستفیض بر آن تأکید داشته و ما نیز در مورد لزوم فیلترینگ شبکه‌های مجازی در راستای حفظ امنیت ملی، مورد استناد قرار داده‌اند، عبارتند از:

۱-۳-۳ قاعده نفی سبیل

یکی از مهم‌ترین ادله وجوب فیلترینگ شبکه‌های مجازی قاعده نفی سبیل است که مأخوذ از آیات و اخبار مستفیض بوده به طوری که فقها برآن اجماع داشته در بسیاری از احکام فرعیه مبنای استنباط قرار داده‌اند. که بر مبنای آن حرمت هر عملی که سبب شود دشمنان دین و یا غیر مسلمین راهی برای سلطه و ولایت بر مسلمین پیدا کنند. (بجنوردی، ۱۴۱۹، ج ۱، ص ۱۹۳) در قرآن و سیره پیامبر، اصل بر نفی سلطه کفار بر مسلمانان می‌باشد. سلطه کفار؛ اعم از سلطه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و... ممنوع می‌باشد. (مراغی، ۱۴۱۷، ج ۲، ص ۳۵۷) که در آیه ۱۴۱ سوره نساء خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا». بنابر این پایبندی به اصل آزادی بیان بدون هیچ حد و مرزی که باعث سلطه دشمنان نظام بر ابعاد مختلف حاکمیتی شود منطقی به نظر نمی‌رسد و مصالح جامعه ایجاب می‌نماید در چنین شرایطی نهادهای حاکمیتی جهت حفظ امنیت ملی از عوامل سلب و محدودکننده آزادی بیان همچون فیلترینگ استفاده نمایند.

۲-۳-۳ حرمت حفظ کتب ضلال

از جمله دلایلی که می تواند به عنوان مستند و جوب اعمال فیلترینگ مطرح شود حرمت حفظ کتب ضلال می باشد که با مستندات و آیات، روایات، اجماع و حکم عقل قابل استناد می باشد. با در نظر گرفتن حرمت حفظ کتب ضلال، به تبع آن به اولویت قطعی، ایجاد و نگارش آن نیز حرام است که باید اشعار داشت از باب تنقیح مناط و الغای خصوصیت کتاب را اعم از نوشته های سنتی یا مجازی باید دانست که در بحث سنتی آن کتب ضلال که موجب گمراهی افراد باشد حفظ و نگهداری آن ها حرام است و به تبع آن از بین بردنشان واجب است. (حسین نژاد و منیری حمزه کلایی، ۱۳۹۶، ص ۴۰) با در نظر گرفتن دو نکته فوق، مدیریت و بروز رسانی نمودن، سایت هایی که حاوی نوشته ها و یا فیلم و عکس و اسلاید و آهنگ و یا بطور کلی مشتمل بر برنامه هایی که شانیت گمراه کردن را دارا می باشند (که در واقع این مدیریت و بروز رسانی نمودن حفظ نمودن این دسته از سایت ها است)، حرام است و به تبع آن اتلاف و از بین بردن این دسته از سایت ها مشمول حکم تکلیفی و جوب است. لذا می توان اعمال فیلترینگ را از باب حرمت حفظ کتب ضلال و جوب اتلاف آن کتب، واجب دانست.

۳-۳-۳-۳ قاعده حفظ مصلحت

شهید اول از فقهای بزرگ شیعه در کتاب گرانقدر القواعد و الفوائد در موارد متعددی به مصلحت، اقسامش و اعتبار شرعی آن اشاره کرده است. می فرماید: «نفس، دین، عقل، نسل و مال از اموری است که هیچ شریعتی از سوی خداوند نازل نشده است، مگر برای حفظ این ها و این ها ضروریات پنج گانه هستند». (شهید اول، ۱۳۷۳، ج ۱، ص ۲۱۸)

مصلحت از جمله مقومات مهم و حیاتی است که دین نمی تواند در قبال آن سکوت کند. به عبارت دیگر، اهمیت مصلحت آن را در زمره مقولاتی قرار داده که دین حتما در خصوص آن نظر و راه کار خاص دارد. از آنجا که این مصالح با امر حکومت مرتبط هستند، اصل فقاقت که برای حل مسأله حکومت ارائه شده، حوزه مصالح را نیز پوشش می دهد. (افتخاری، ۱۳۹۲، ش ۱، ص ۹۰) با حفظ مطالب فوق، بدون شک منشأ قاعده مصلحت در بحث حاضر، مصالح سیاسی اجتماعی است. از آن رو لزوم فیلترینگ تلگرام به جهت مصلحت حفظ امنیت اقتضا دارد.

۴- تاثیر شبکه اجتماعی تلگرام بر امنیت ملی

با ایجاد اختلال در روند شبکه های اجتماعی وایبر و لاین، توجه مردم ایران به سمت پیام رسان تلگرام متمرکز شد که سرعت و امنیت بالا و هم چنین قابلیت انتقال افراد از گروه ها با لینک از مزایای این شبکه اجتماعی به شمار می رفت. با اغتشاشات و اعتراضات دی ماه ۱۳۹۶ این شبکه پیام رسان به دستور بازپرس شعبه دوم دادسرای فرهنگ و رسانه تهران از دسترس کاربران خارج شد که در ادامه دادستان تهران دستور مسدود سازی این شبکه اجتماعی را صادر کرد که در متن دستور بازپرس این شبکه پیام رسان را محل ارتکاب جرایمی چون: ۱-اخلال در وحدت ملی و ایجاد اختلاف ما بین اقشار جامعه به ویژه از طریق طرح مسأل نژادی، قومی و تحریک و اغوای مردم به شورش و آشوب. ۲-جمع آوری اطلاعات مردم و کشور و دسترسی بیگانگان به حریم خصوصی و داده های شهروندان ایرانی و جاسوسی به نفع اجانب.

۳-انتشار، توزیع و تجارت انواع محتوای مستهجن و خلاف عفت عمومی و گسترش فساد و فحشاء در جامعه. ۴-اهانت به مقدسات و ارزش‌های اسلامی و تبلیغ به نفع فرقه‌های منحرف و مخالف اسلام. ۵- نشر اکاذیب و تشویش اذهان عمومی و لطمه به آسایش عمومی. ۶- قاچاق کالا و ارز و مواد مخدر و سایر کالاهای غیرمجاز. ۷- اقدام علیه امنیت کشور از طریق گروهک‌های تروریستی. ۸- کلاهبرداری، نقض مالکیت معنوی و سایر جرائم مالی. ۹- تبلیغ علیه نظام جمهوری اسلامی ایران. ۱۰- هتک حیثیت اشخاص. علیرغم ناموجه بودن استناد برخی از موارد یاد شده فوق با مصادیق قانونی یا خارج از موضوع بودن آن‌ها، باید اذعان داشت که برخی موارد از جرایم یاد شده صدق حقیقت داشته و در شبکه پیام رسان تلگرام نیز به وفور تحقق می‌یابد.

۱-۴ حفظ امنیت ملی با فیلترینگ تلگرام

شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام در شکل دهی به افکار عمومی و جنبش‌های اجتماعی، امنیتی و سیاسی و به نوعی عامل پیوستگی و مشارکت اجتماعی کاربران در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی یا در ناآرامی‌های اجتماعی و بحران‌های امنیتی- انتظامی نقش آفرینی می‌نمایند. کاربران و کنشگران در شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام با اباحه‌گری‌های عملی و انتشار ناهنجاری‌های اخلاقی، اجتماعی و حوادث کشته‌سازی و اقدامات تروریستی در بحران‌سازی‌های امنیتی در ایران تأثیر فزاینده‌ای دارند. از آنجایی که شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام بستر مناسب و مساعدی برای راه‌اندازی اجتماعات و کمپین‌های مجازی است و کاربران تلگرام با استفاده از کمپین‌ها و اقدامات شبکه‌سازی می‌توانند نسبت به موضوعات مختلف جهت‌گیری نموده و در ایجاد بحران‌های امنیتی- انتظامی و ناهنجاری در جامعه مدنی تأثیرگذار باشند. از سوی دیگر، گروه‌های سیاسی غیرمجاز و ذی نفوذ مجازی در شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام باهدف تضعیف نظام جمهوری اسلامی ایران و القای دیدگاه‌های جریان‌های معاند به داخل کشور در ایجاد تضاد و تفرقه و بحران‌های امنیتی و انتظامی تأثیرگذار می‌باشند. لذا پیشگیری‌های اجتماعی، وضعی و غیرکیفری از بحران‌های امنیتی از طریق شبکه‌های موبایل محور ضروری است. (حبیب زاده وامیری، ۱۳۹۷، ص ۵۷) همین امر سبب اجرای فیلترینگ بر شبکه اجتماعی تلگرام گردیده است.

بنابراین فیلترها از مهم‌ترین تدابیر پیشگیرانه از جرم‌های سایبری جهت تامین امنیت ملی هستند که تقریباً از همان ابتدا برای جلوگیری از وقوع تعرض‌های رایانه‌ای به کار می‌رفتند و به همین دلیل، هم پای فناوری اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی رشد کرده و تکامل یافته‌اند. شبکه‌های اجتماعی مجازی با ایجاد محبوبیت جهانی در پذیرش و دستیابی افراد جامعه به ویژه جوانان به نگرش‌ها و رفتارها نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کنند و به عنوان یکی از کارگزاران اصلی ایجاد تغییرات اجتماعی به شمار می‌آیند. مرزهای نفوذ ناپذیر بین مقولات و گروه‌های هویتی، دیگر مستحکم نیستند، بلکه به شدت آسیب‌پذیر و شکننده‌اند. (خجسته و میرحسینی، ۱۳۹۷، ص ۹۹)

۲-۴ نقض آزادی بیان در فیلترینگ تلگرام

آزادی بیان در طول تاریخ، از آرمان های بشری بوده و بشریت در راه تحقق این حق، هزینه های زیادی متحمل شده است. آزادی بیان با تمام ابزارهای ممکن مانند سینما، رادیو، تلویزیون و... حق بشری بسیار مهم با ابعاد اساسی و مفهومی آمیخته با دموکراسی است این حق، کلید حمایت از تمامی حقوق بشری و صیانت از کرامت انسانی و یک مفهوم بنیادین برای حفظ حقوق فردی است. (مندل، ۲۰۰۸، ص ۱)

در فضای سایر احتمال نقض حقوقی چون آزادی بیان، آزادی اجتماع، آزادی دسترسی به اطلاعات، حق تعیین سرنوشت، حق مالکیت، حق بر حریم خصوصی و غیره وجود دارد. سازمان های حقوق بشری مجازی و سایت های ثبت شکایت اینترنتی از جمله ساز و کارهای حمایت از حقوق بشر در فضای سایبر هستند که از آن به «خودگردانی اینترنتی» یاد می گردد. هم چنین کشورهای بالادستی اینترنتی می توانند در «تضمین حقوق بشر از سوی ثالث» نقش مهمی در حمایت از حقوق بشر در فضای سایبر داشته باشند. (ضیایی، ۱۳۹۶، ص ۳) در مورد نتایج و فواید آزادی بیان در چارچوب نظام حقوق بشر، اظهار نظر های فراوانی شده است اما شاید بتوان این سخن را جامع تمام آن ها دانست، اجرای حق آزادی بیان، پیش نیاز ضروری است برای پیشرفت دموکراسی و تحقق دیگر مصادیق حقوق بشری.

حال این سوال مطرح است که در موارد عدم توانایی به برخورد اختصاصی با خاطی یا گروه و کانال متخلف در این پیام رسان، تکلیف فیلترینگ چه خواهد بود؟ باید اظهار داشت رسانه های اجتماعی و پیام رسان ها فرصت های مختلفی در اختیار آحاد مردم و گروه ها هم چون پر کردن اوقات فراغت، امکان گفت و گو و آشنایی با فرهنگ های مختلف و یادگیری الکترونیک قرار می دهد و در مقابل این همه مزایای تهدیداتی چون اعتیاد اینترنتی، انتقال ارزش ها و فرهنگ های نابه هنجار و غیراخلاقی و انتشار اخبار و اطلاعات نادرست را نیز به همراه دارد. در مطالعه جرم شناسی فرهنگی که یکی از شاخه های جرم شناسی انتقادی است، ضمن بررسی متن اجتماعی و فرهنگی ظهور و فعالیت مجرمانه، در گفتمان خود به سه حوزه «جرم به مثابه فرهنگ»، «فرهنگ به مثابه جرم» و «بازنمایی رسانه ای از جرم» صورت بندی می کند. منظور از فرهنگ در این فرآیند، سبک زندگی، آداب و رسوم و نحوه گفتار و پوشش و معانی مشترکی می باشد که بین گروهی از مردم قابل ردیابی است. (اکبری و صادقی، ۱۳۹۸، ص ۳۸۹) منظور از فرهنگ به مثابه جرم، جرم انگاری و مداخله حقوق کیفری در حوزه فرهنگ است که جنایی سازی فرهنگی صورت می گیرد. در مورد جرم، جرم انگاری و مداخله حقوق کیفری در حوزه فرهنگ است که جنایی سازی گفتمان فرهنگی صورت می گیرد. در مورد فیلترینگ تلگرام هم می توان گفت چیزی که تبدیل به یک سبک زندگی و فرهنگ روزمره در میان مردم شده است، توسط حاکمیت ممنوع اعلام شده است. البته باید اظهار داشت که در ایران استفاده از تلگرام جرم کیفری نیست و به موجب هیچ قانونی استفاده از آن ضمانت اجرای کیفری ندارد.

۳-۴ آزادی بیان و فیلترینگ تلگرام در نظام حقوقی ایران

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به صراحت از عبارت آزادی بیان و اندیشه ورزی سخن به میان نیامده است. در اصل ۱۴ قانون اساسی تن‌ها به آزادی نشریات و مطبوعات در بیان مطالب، اشاره شده است، در حالی که همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد حق آزادی بیان علاوه بر مطبوعات و نشریات (و نوشتار به‌طور کلی)، تمامی بیانات و گفتارها از طریق آثار هنری همچون نقاشی، فیلم و تئاتر و غیره را هم در بر می‌گیرد. به موجب اصل ۱۴ قانون اساسی: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن‌که مخلّ به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.» لازم به ذکر است که نظام حقوقی مندرج در قانون اساسی در اعمال حق آزادی بیان، نظام تنبیهی است و نه یک نظام بازدارنده پیشگیرانه.

به موجب بند ۷ اصل سوم قانون اساسی، تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون از وظایف دولت جمهوری اسلامی ایران است و دولت باید برای نیل به آن تمام امکانات خود را به کار گیرد. بنابراین در حوزه اعمال حق آزادی بیان در یک نظام تنبیهی، انتشار یک روزنامه یا نشریه به کسب مجوز قبلی نیاز ندارد و به هیچ وجه سانسوری در راستای آن صورت نمی‌گیرد. اما یک نظام بازدارنده یا پیشگیرانه، نظامی است که اعمال و اجرای آزادی‌ها در آن منوط به کسب مجوز قبلی است و این مجوز از یک مقام اداری و نه یک مقام قضایی باید درخواست شود و همین مقام اداری در صورت لزوم می‌تواند اجرای حقوق را متوقف سازد. نظام بازدارنده را می‌توان به خوبی در قانون کنونی مطبوعات (مصوب اسفندماه ۱۳۶۴ به همراه طرح اصلاحی مصوب سال ۱۳۷۹) ملاحظه نمود. طبق ماده ۱۸ این قانون: «انتشار نشریه به مسئولیت اشخاص حقیقی یا حقوقی با سرمایه ایرانی و با اخذ پروانه از وزارت ارشاد اسلامی آزاد است.» در هر حال طبق قانون یاد شده انتشار مطبوعات نیازمند کسب پروانه انتشار از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. در قوانین عادی ایران هم چون قانون مطبوعات، فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و نظام کاملاً بازدارنده است. انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ نظام کاملاً بازدارنده است. با بررسی به عمل آمده فوق نتیجه این می‌شود که هیچ ضمانت اجرای کیفری در باب نقض آزادی بیان در نظر گرفته نشده است. به همین لحاظ، به ناچار بایستی به ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی تمسک جست؛ در حالی که به نظر نمی‌رسد قانون مزبور در پاسخ‌گویی به نقص و سکوت قوانین کیفری نیز راه حل مناسبی باشد؛ چرا که این ماده، صرف نظر از کلی بودن، در برخی موارد، قابل تطبیق با نقض حقوق سیاسی افراد نیست. (بابازاده و اسدی، ۱۳۹۶، ۷۸)

نتیجه گیری

امنیت ملی عبارت است از اساس آزادی کشور در تعقیب هدف های اساسی و فقدان ترس و خطر جدی از خارج نسبت به منافع سیاسی اساسی و حیاتی است که گاهاً عناوین: حفظ جان و تمامیت ارضی، حفظ نظام سیاسی و اقتصادی، حفظ استقلال و حاکمیت را جوهره آن برشمرده اند. با توجه به تغییر و تحولات جاری در حوزه مسائل امنیتی و حرکت به سوی پیوند امنیت و فرهنگ، مقوله امنیت فرهنگی از مباحث جدی پیش روی نظام های سیاسی می باشد که بی توجهی به آن، نا امنی و بی ثباتی را به همراه خواهد داشت. در عین حال باید توجه داشت که نظام های سیاسی ارزش مدار و فرهنگی نیاز بیشتری به تثبیت و صیانت از مؤلفه های فرهنگی عقیدتی خود دارند. اما نکته بسیار مهمی که حائز اهمیت ویژه است این است که سرورهای میزبان پیام رسان های اجتماعی با توجه با عدم دسترسی در کشور ایران توسط مقامات ذی صلاح قابلیت شناسایی و برخورد مجزا با افراد یا گروه های خاطی و قانون شکن را نمی دهد و این یعنی سود میزبان خارجی در برخی اقدامات کارشکنانه علیه تمایت اشخاص و افراد حاضر ایرانی یا علیه تمامیت کشور ایران که خود تحدیدی علیه امنیت ملی به شمار می رود.

همچنین یکی از مفاد اساسی حقوق بشر آزادی بیان است که پیوسته در اسناد بین المللی و منطقه ای و داخلی مورد تأیید و تأکید قرار گرفته است. اما باید ابراز داشت که این آزادی بیان نیز محدود به چهارچوب قوانین مصوب در خود اساسنامه ها و موافقت نامه های حقوق بشری مکرراً به لزوم رعایت چهارچوب ها و اسلوب ها تأکید شده است.

با اذعان به مطالب پیش گفته در راستای وابستگی فرهنگ به پدیده جرم زایی و نیز جایگاه ویژه شبکه اجتماعی تلگرام در ساختار فرهنگی مردم ایران که به علت عدم جرم انگاری استفاده آن توسط مقنن و فعالیت اکثریت مردم و در پی حق مکتسبه گردیدن این پیام رسان، امکان بسیار بالایی در جهت تقلیل امنیت فرهنگی و به تبع آن تقلیل امنیت سیاسی در خصوص تمامیت سیاسی ارزش مدار جمهوری اسلامی ایران وجود دارد، بنظر می رسد که فیلترینگ این پیام رسان قابل توجیه باشد چرا که فرهنگ در نظام ارزش مدار و دینی جمهوری اسلامی ایران به عنوان زیر بنا، نقش روح را در برابر جسم و پیکره جامعه بازی می کند. بنابر آن چه گفته شد به هم پیوستگی امنیت و فرهنگ جامعه از یکسو و آمیختگی و تأثیر و انعطاف پذیری فرهنگ از پیام رسان اجتماعی تلگرام نیز از سوی دیگر سبب شده تا در مقابل تهدیدات اخیر که در سال ۱۳۹۶ در راستای خبر پراکنی های دروغین و معاند ارزش های نظام مقدس جمهوری ایران به عمل می آمد و گروه های اغتشاشگر و اعتراض کننده از طریق این پیام رسان امنیت کشور را با اختلال مواجه کرده بودند، اقدام عملی و قانونی در جهت فیلترینگ تلگرام به عمل آید.

ریشه دواندن فناوری های نوین ارتباطی و اطلاع رسانی، به ویژه اینترنت، در زندگی انسان امروز اگرچه منافع فراوانی دارد، اما همچون هر ابزار دیگر، از آن سوء استفاده نیز می شود و مجالی برای وارد کردن آسیب های مادی و معنوی به دیگران است؛ از این رو تقریباً در همه کشورهای جهان، دولت ها بیشتر با فیلترینگ مانع دسترسی کاربران به برخی محتواها یا انجام دادن برخی کارها در فضای مجازی می شوند. فیلترینگ فرایندی است که یک طرف آن افراد و نهادهای سیاست

گذار و مجری هستند و طرف دیگر کاربران فضای مجازی. از آنجاکه هر دو گروه متشکل از انسان های عاقل و مختار هستند، باتوجه به اصل وظیفه مندی، همه انسان ها وظایفی دارند که تا به انجام دادن درست آن ها ملتزم نباشند، نمی توان انتظار داشت فیلترینگ به رشد اخلاق در فضای مجازی کمک کند؛ اما مسئله این است که تا بسترها فراهم نشود، نمی توان انتظار داشت مردم به وظایفشان عمل کنند. وظایف اخلاقی فیلترینگ با اوامر اخلاقی، الزام اخلاقی و مسئولیت اخلاقی مرتبط است. وقتی می توان کسی را بازخواست کرد که وظیفه ای برعهده داشته باشد. افزون بر حکم عقل، از نظر دینی نیز انسان در قبال وظایف و افعال اختیاری خود مسئول است و بازخواست می شود. از آنجاکه فعالیت های فیلترینگ نیز جزء رفتارهای اختیاری انسان است، آدمی در قبالش هم وظایفی برعهده دارد و هم بازخواست می شود. با تجزیه و تحلیل فرایند فیلترینگ فضای مجازی و با حصر استقرایی می توان دو گروه کاربران عادی و نهادهای حاکمیتی را مسئول و موظف دانست. بنابراین پیشنهاد می شود در بحث اخلاق و حدود فیلترینگ و همچنین عدم نقض مطلق آزادی بیان کاربران، وظایف مشترکی میان مسئولین فیلترینگ و کاربران حاکم باشد:

- اعمال فیلترینگ مطلق بدون حد و مرز منطقی و کارشناسی شده، می تواند باعث دور زدن قانون و هنجارشکنی از سوی کاربران شود مانند استفاده کاربران عادی از فیلترشکن و ترویج آموزش روش های دور زدن میان عموم کاربران و دسترسی آنان به سایت های غیر اخلاقی. بنابراین اعمال فیلترینگ باید هوشمندانه، برنامه ریزی شده و با چشم اندازی آینده نگرانه انجام شود تا باعث تضعیف حقوق کاربران و اعمال هنجار شکنی از سوی آنان نشود.

- با احتمال ورود ضرر با فیلترینگ به کاربران و تضييع حقوق آنان، نهادهای متولی فیلترینگ می توانند با تدوین فرآیند مشخص، این امکان را فراهم کنند که کاربران به جبران ضرر و زیان خود امیدوار شوند. زیرا برای برخی از کاربران اینترنت و شبکه های اجتماعی محل کسب و کار می باشد و با اعمال فیلترینگ رسماً کسب و کار آنان تعطیل می شود. همچون فروشگاه های اینترنتی و بازار یابان و متولیان حوزه تبلیغات مجازی.

- ناآگاهی فاعل اخلاقی از اصل وظایف خود یا آنچه بر انجام دادن بهتر وظایفش تأثیرگذار است، موجب می شود یا به کل از انجام دادن وظایفش غافل شود یا آن ها را نادرست انجام دهد و گمان کند کارش درست است. بنابراین دانش افزایی و اطلاع رسانی مناسب می تواند کاربران را با خطرات فضای مجازی آگاه کند تا زمینه وقوع بزه و بزه دیده شدن در میان کاربران کاهش چشمگیری یابد زیرا کاربران فضای مجازی از نظر سطح سواد رسانه ای و امکان و انگیزه آشنایی با فیلترینگ، در یک سطح نیستند. لذا افزایش سطح سواد رسانه ای از سمت متولیان ضروری به نظر می رسد.

و در نهایت اهتمام مسئولین بر تدوین و تصویب قوانین مدون و جامع در راستای حفظ حقوق اساسی مردم همچون آزادی بیان، البته با تعیین حد و مرز مشخص و تامین همه جانبه امنیت ملی، در راستای تحقق اصل قانونی بودن جرم و مجازات.

منابع

- احمدی، سیدمحمدصادق؛ ناصری، علیرضا وقاسم آبادی، مرتضی، (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی محدودیت‌های آزادی بیان در تلویزیون از منظر اسناد بین الملل حقوق بشری و حقوق موضوعه ایران، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال هیجدهم، شماره ۵۲.
- اکبری، عباسعلی و صادقی، سالار، (۱۳۹۸)، بررسی حقوقی و جرم شناختی فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی (با تاکید بر فیلترینگ تلگرام)، دومین کنفرانس ملی پدافند سایبری، ۵ اردیبهشت ۱۳۹۸، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه، صص ۳۸۰-۳۹۵
- افتخاری، اصغر، (۱۳۹۲)، تبارشناسی قاعده مصلحت در فقه سیاسی شیعه، فصلنامه سیاست متعالیه، شماره ۱.
- آذرشب، محمدتقی و مؤمنی، سیدمحمد جواد، (۱۳۹۶)، الزامات امنیت منطقه‌ای و استراتژی امنیتی ایران در خاورمیانه، فصلنامه راهبرد سیاسی، سال اول، شماره ۲.
- آشوری، داریوش، (۱۳۸۳)، دانشنامه سیاسی، چاپ دهم، تهران، انتشارات مروارید.
- آقابخش، علی، (۱۳۶۳)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، نشر تقریر.
- بابازاده، حامد و اسدی، عباس، (۱۳۹۶)، اصول پالایش (فیلترینگ) پایگاه‌های اطلاع رسانی اینترنتی، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال سوم، شماره ۹.
- بجنوردی، سید حسن، (۱۳۹۶)، القواعد الفقهیه، جلد اول، قم، انتشارات مؤسسه الهادی.
- برلین، آیزایا، (۱۳۶۸)، چهار مقاله درباره آزادی، ترجمه محمدعلی موحد، تهران، انتشارات خوارزمی.
- جلالی فراهانی، امیرحسین، (۱۳۸۶)، مزیت‌ها و محدودیت‌های فضای سایبر در حوزه‌های آزادی بیان، آزادی اطلاعات و حریم خصوصی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۵۹.
- حبیب زاده، اصحاب؛ امیری، نجات، (۱۳۹۷)، تاثیر شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام در بحران سازی های امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران، پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، سال یازدهم، شماره دوم (پیاپی چهل و دوم)، صص ۸۲-۵۷
- حسین نژاد، سید مجتبی و منیری حمزه کلایی، حمیدرضا، (۱۳۹۶)، تحلیل و بررسی فقهی اجرای فیلترینگ در فضای مجازی، فصلنامه حکومت اسلامی، سال بیست دوم، شماره دوم، پیاپی ۸۴

خجسته، سعیده؛ میرحسینی، سید ابوالقاسم، (۱۳۹۷)، رابطه شبکه‌های اجتماعی با سلامت روان و هویت ملی و دینی دانش‌آموزان متوسطه دوم ناحیه ۱ شهرستان کرمان، دوفصلنامه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، شماره ۱۱، بهار و تابستان، صفحات ۹۹-۱۱۲

رادمهر، ایرج، (۱۳۸۴)، سیر تحول در مفهوم امنیت ملی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال دوم، شماره ۴.
 رحمتی، حسینعلی و شهریاری، حمید، (۱۳۹۶)، بایسته‌های اخلاقی فیلترینگ و پالایش محتوا در فضای مجازی، فصلنامه اخلاق و حیانی، سال پنجم، پیاپی ۱۲، شماره ۲.
 رشاد، علی اکبر، (زمستان ۱۳۸۹ و بهار ۱۳۹۰)، درباره فلسفه فرهنگ، راهبرد فرهنگ، شماره دوازدهم و سیزدهم، ۱۶-۷

رضوانی، سیدحسین، (۱۳۹۵)، حق آزادی بیان و مسئولیت بین‌المللی کشورها در قبال آن، فصلنامه سیاست خارجی سال ۳۰، شماره ۴۰.
 سعد، علی، (۱۳۹۴)، درآمدی بر سیاست‌های فیلترینگ سایت‌های اینترنتی، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال اول، شماره ۲.

سودمندی، عبدالمجید، (۱۳۹۵)، اجزاء حق آزادی بیان در نظام بین‌المللی حقوق بشر، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره هشتم، شماره دوم.

شهید اول، القواعد و الفوائد، (۱۳۷۲)، جلد ۱، تهران، انتشارات مکتبه المفید

ضیایی، سیدیا سر، (۱۳۹۶)، حمایت از حقوق بشر در فضای سایبر، مجله پژوهش‌های حقوقی، پیاپی ۳۱.
 قاری سیدفاطمی، سیدمحمد، (۱۳۸۹)، حقوق بشر در جهان معاصر، چاپ دوم، تهران، انتشارات شهردانش.
 گیدنز، آنتونی و بردسال، کارن، (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی، ترجمه: حسن چاوشیان، چاپ چهارم، تهران، نشر نی.
 ماندل رابرت، (۱۳۷۷)، چهره متغیر امنیت ملی، تهران، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی.

مراغی، میرفتاح، (۱۴۱۷ ق)، العناوین الفقہیة، جلد دوم، قم، انتشارات اسلامی.

ملکوتی، سید حسین؛ ناصری، علی رضا؛ قاسم آبادی، مرتضی، (۱۳۹۵)، محدودیت‌های آزادی بیان در اعلامیه اسلامی حقوق بشر با رویکرد به اسناد بین‌المللی، حقوق اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۵۰، ص ۱۷۹-۱۵۷

منابع انگلیسی:

Mendel, Toby, (۲۰۰۸), *Restricting Freedom: Standard and Principles Background Paper for Meeting Hosted by UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression*, Center for Law and Democracy.

Barry Buzan. (۱۹۸۵) People states and fear: the National security problem in international relation: Karverter wheatsheat, pp.۲۰-۳۰.

Plano, Jack. (۱۹۸۸). (ed) the international Relation dictionary California Longman p-۴۰ Subhradipta, Sarkar, (۲۰۰۸), Right to Free Speech in a Censored Democracy, National Law School of India University (NLSIU), Bangalore,

Simons, D. (۲۰۰۶). Central Asian Pocketbook on Freedom of Expression, London: ARTICLE ۱۹, Available at: www.article.org/pdfs/tools/central-asian-pocketbook.pdf.

Telegram filtering

The rapid development of information technology in recent years has created countless achievements and changes in various aspects of human life. And fast and easy access to virtual social networks and the exponential increase of its influence in society due to the influence of public opinion and reckless expression of information, regardless of its accuracy and inaccuracy, has become a sensitive issue in the national security debate. Also, the need to maintain freedom of expression as one of the most important fundamental human rights in human rights documents, to convey messages and information in a free environment, has faced societies with serious challenges in the need to maintain national security. This article has been obtained by descriptive-analytical method and by collecting library information by inferring and extracting the laws and opinions of doctrinal and jurisprudential inferences. In the meantime, according to the most important priority in the field of human rights regulations, the government of Iran to impose legal restrictions on cyberspace, filtering telegrams, and in accordance with existing domestic and foreign laws approved by the Human Rights Council in this regard. , In cases of security and discretion, authorizes the need to maintain national security. In the present article, on the issue of revealing the priority of the concept of freedom of expression with the need for national security, an attempt has been made to infer the necessity or non-necessity of filtering the Telegram virtual network as a step in maintaining, ensuring and stabilizing national security To be.

Key words: Human rights, freedom of expression, national security, filtering.

